

Klare Kijk
door Onderzoek
en Advies

ONDERZOEK KINDEROPVANG - FASES 2 EN 3

ONDERZOEK IN SAMENWERKING MET RESOC ZUID-WEST-VLAANDEREN EN MET FINANCIËLE STEUN VAN DE PROVINCIE WEST-VLAANDEREN EN HET WELZIJNSCONSORTIUM ZUID-WEST-VLAANDEREN

BESLUITEN

MAART 2011

Het onderzoek naar de bepalende individuele en gebiedsgebonden factoren voor de behoefte aan formele kinderopvang voor kinderen jonger dan 3 jaar toont aan dat **vooral individuele factoren** zoals de werksituatie van de moeder, het opleidingsniveau van de moeder, de leeftijd van het kind, de taal van de moeder en de beschikbaarheid van de grootouders **voorspellend** zijn voor het al dan niet hebben van een behoefte aan formele kinderopvang.

Gemeentelijke of gebiedsgebonden factoren zijn nauwelijks van invloed.

Enkel de provincie, de typologie van de gemeente (ruimtelijke indeling volgens de VRIND-classificatie) en het welvaartsniveau in de gemeente, gemeten aan de hand van het gemiddelde inkomen per aangifte, zijn significant in het geschatte logistische model.

In dit model werd de behoefte aan formele kinderopvang berekend aan de hand van cijfermateriaal uit het HIVA-onderzoek naar het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar in het Vlaamse Gewest (oktober 2009). De behoefte aan formele kinderopvang werd door ons als volgt gedefinieerd:

- iedereen die gebruikmaakt van formele kinderopvang;
- iedereen die geen gebruikmaakt van kinderopvang omdat men geen opvang vond;
- iedereen die gebruikmaakt van informele opvang omdat men geen andere opvang vond.

We beseffen dat we via deze definitie de behoefte aan formele kinderopvang enkel kunnen benaderen. Het is niet steeds zo dat mensen die geen gebruikmaken van formele kinderopvang en er ook niet naar zoeken, geen behoefte zouden kunnen hebben aan formele opvang.

Het model bewijst echter wel dat de vraag naar formele kinderopvang voor kinderen tussen 0 en 3 jaar in een gemeente niet alleen bepaald wordt door het aantal kinderen jonger dan 3 jaar in die gemeente. Er dient vooreerst een onderscheid gemaakt te worden naar de **leeftijd van het kind**. Voor kinderen jonger dan 6 maanden en voor kinderen tussen 2,5 en 3 jaar is er significant minder behoefte aan kinderopvang dan voor kinderen tussen 6 maanden en 2,5 jaar.

Daarnaast speelt de **werkzaamheidsgraad van de moeder** een rol. Gezinnen waar de moeder (voltijds of deeltijds) werkt, hebben significant meer behoefte aan formele kinderopvang dan andere gezinnen. Deze indicator is beschikbaar bij het Steunpunt WSE. Hierbij kan men gebruikmaken van de totale werkzaamheidsgraad van de vrouw, dit is voor de leeftijdsgroep van 15 tot en met 64 jaar. Omdat het hier evenwel gaat over moeders van kinderen jonger dan 3 jaar is het meer aangewezen om de oudere leeftijdscategorieën (ouder dan 45 jaar) en de heel jonge leeftijdscategorieën (jonger dan 20 jaar) niet op te nemen in de werkzaamheidsgraad en dus enkel de werkzaamheidsgraad van vrouwen tussen 20 en 45 jaar in rekening te brengen. De cijfers voor de gemeenten van de regio Zuid-West-Vlaanderen zijn terug te vinden in tabel 3.

Ook het **opleidingsniveau van de moeder en de taal van de moeder** spelen een rol. Gezinnen met hoogopgeleide moeders hebben meer behoefte aan formele kinderopvang dan gezinnen met laagopgeleide moeders. Moeders die het Nederlands niet machtig zijn, hebben minder behoefte aan formele opvang dan Nederlandstalige moeders. Beide indicatoren zijn beschikbaar in de IKAROS-databank van Kind & Gezin en worden per gemeente opgenomen in de zogenaamde gemeentelijke kindrapporten van Kind & Gezin. Voor de gemeenten van de regio Zuid-West-Vlaanderen zijn de gegevens terug te vinden in tabel 3.

De **beschikbaarheid van de grootouders** is ook een belangrijke voorspeller. Gezinnen die een beroep kunnen doen op meerdere grootouders hebben minder behoefte aan formele opvang dan gezinnen die dit niet kunnen doen. Deze factor is evenwel moeilijk te meten en enkel via enquêtes beschikbaar. De beschikbaarheid van de grootouders wordt evenwel vooral bepaald door het al dan niet werken van de grootouders en staat dus ook in verband met de werkzaamheidsgraad bij 'ouderen' (45-64 jaar). Een andere factor die speelt bij de beschikbaarheid van de grootouders is natuurlijk de afstand van de woonplaats tot de grootouders.

De gemeentelijke factoren die van invloed zijn in ons model zijn **de provincie, het type van gemeente waar men woont en het gemiddelde inkomen per aan-gifte**. Tabel 3 geeft een overzicht van deze indicatoren voor de gemeenten van de regio Kortrijk.

Tot slot biedt tabel 3 ook een zicht op de kansarmoede in de regio. De cijfers zijn afkomstig van Kind & Gezin en betreffen gegevens over de kansarmoede in het gezin over de geboortejaren 2007, 2008 en 2009. Het aandeel geboorten in kansarme gezinnen had evenwel geen significante invloed in ons model, maar dit kan deels verklaard worden door onze definitie van behoefte aan formele kinderopvang (zie hoger) en het Ma-thüseffect dat speelt in de kinderopvang.

Nood aan een correctiefactor?

De Barcelona-norm streeft ernaar om tegen 2010 te voorzien in 33 formele plaatsen in de voorschoolse kinderopvang per 100 kinderen jonger dan 3 jaar. Deze norm is reeds lang behaald door Vlaanderen. Ook in de regio Zuid-West-Vlaanderen is het aantal plaatsen per 100 kinderen veel hoger dan de norm. Circa 47% van de kinderen jonger dan 3 jaar kan in de regio Kortrijk terecht in de formele voorschoolse kinderopvang. Enkel de gemeente Zwevegem haalt de norm net niet.

Ondanks het behalen van de norm, zowel op Vlaams niveau, West-Vlaams niveau als op niveau van de regio Zuid-West-Vlaanderen, blijft de vraag groter dan het aanbod. Het optrekken van de Barcelona-norm naar bijvoorbeeld 50 plaatsen per 100 kinderen, zoals voorzien in het pact 2020 en de huidige voorstellen van decreet, zou evenwel betekenen dat er in de regio Zuid-West-Vlaanderen, ondanks de grote en stijgende vraag, onvoldoende ruimte is voor bijkomende opvangplaatsen in de komende jaren. De bevolkingsprognoses die werden opgemaakt door de VUB in het kader van het DC Noise-project, ramen het aantal kinderen jonger dan 3 jaar in de regio Zuid-West-Vlaanderen op 9.348 in 2020. Bevolkingsprojecties, opgesteld door de Studiedienst van de Vlaamse regering en publiek gemaakt in maart 2011, ramen het aantal kinderen jonger dan 3 jaar in het arrondissement Kortrijk op 9.315 tegen 2020. Als we de **norm van 50%** hanteren, zou dit volgens deze laatste prognose neerkomen op een behoefte van 4.657 voorschoolse opvangplaatsen. Het huidige aantal plaatsen (2009) bedraagt 4.227. In de komende 10 jaar zouden er via deze berekening **430 plaatsen** in de regio moeten bijkomen.

Ons inziens geeft de norm van 50 plaatsen per 100 kinderen jonger dan 3 jaar niet de werkelijke behoefte aan formele kinderopvang weer. Voor het bepalen van deze norm werd voor een stuk gekeken naar wat financieel haalbaar is voor de overheid.

Tabel 3

Enkele indicatoren op gemeentelijk niveau van invloed op de behoefte aan voorschoolse formele kinderopvang

Gemeente	Opleidingsniveau van de moeder (a)			Taal situatie in het gezin (in %)		Typologie gemeente (VRIND)	Gemiddeld inkomen per aangifte (inkomens 2007, aanslagjaar 2008)	Werkzaamheidsgraad vrouwen (15-64 jaar) (2008) (in %)	Werkzaamheidsgraad vrouwen (20-45 jaar) (2008) (in %)	Kansarmoede in het gezin over de geboortejaren 2007, 2008 en 2009 (in %)
	Laag- geschoold	Midden- geschoold	Hoog- geschoold	Nederlands	Niet Nederlands					
Anzegem	4,6	33,1	62,3	98,7	1,3	Platteland	27.438	65,7	85,3	1,6
Avelgem	5,1	50,1	44,8	91,4	8,6	Platteland	24.888	63,6	82,9	4,3
Deerlijk	2,8	36,8	60,4	95,4	4,6	Regionaalstedelijke rand	26.584	65,5	84,1	0,9
Harelbeke	9,4	45,5	45,1	86,9	13,1	Regionaalstedelijke rand	25.469	63,6	81,9	3,0
Kortrijk	9,2	33,8	57,0	76,0	24,0	Centrumsteden	25.806	60,9	75,7	7,4
Kuurne	6,9	40,5	52,6	84,4	15,6	Regionaalstedelijke rand	25.871	64,9	84,7	3,3
Lendelede	6,3	34,9	58,8	97,1	2,9	Platteland	25.606	64,6	84,4	2,2
Menen	14,2	47,1	38,7	72,1	27,9	Kleinstedelijk provinciaal	23.225	60,6	77,1	22,7
Spiere-Helkijn	0,0	47,4	52,6	48,0	52,0	Platteland	24.426	64,3	80,3	2,7
Waregem	6,5	39,4	54,1	87,2	12,8	Structuurondersteunende steden	26.616	63,5	80,9	4,2
Wevelgem	4,5	35,8	59,7	93,9	6,1	Regionaalstedelijke rand	25.947	64,8	86,8	4,9
Zwevegem	2,1	35,9	62,0	94,8	5,2	Regionaalstedelijke rand	27.265	64,0	83,5	2,3
Regio Zuid-West-Vlaanderen	7,4	38,5	54,1	84,3	15,7		25.777	63,0	80,8	6,8
Vlaamse Gewest	11,5	36,0	52,5	76,7	23,3		26.967	60,9	79,3	8,1

BRON: Studiedienst Vlaamse regering, FOD Economie, Steunpunt WSE, Kind & Gezin, verwerking WES.

(a) Laaggeschoold = diploma lager onderwijs of lager secundair onderwijs; middengeschoold = diploma hoger secundair onderwijs; hooggeschoold = diploma hoger onderwijs.

In het onderzoek van HIVA berekenden we een **behoefte aan formele kinderopvang van 65%**. Ook dit is slechts een benadering van de werkelijke behoefte (zie gehanteerde definitie en geformuleerde opmerkingen hierbij in hoofdstuk 2), evenwel een benadering die beter aansluit bij de werkelijke behoefte dan de norm van 50%.

Indien de norm van 65 zou gehanteerd worden en indien we rekening houden met de bevolkingsprognoses van de Studiedienst van de Vlaamse regering, dan zou dit betekenen dat er tegen 2020 een behoefte zou zijn aan ongeveer 6.054 voorschoolse kinderopvangplaatsen in het arrondissement Kortrijk of 1.827 plaatsen meer dan het huidige aantal.

De berekeningen van de geraamde behoefte voor de gemeenten van de regio Zuid-West-Vlaanderen en dit bij een norm van 50 en 65 plaatsen per 100 kinderen in 2020, zijn terug te vinden in tabel 4.

Het hanteren van één norm voor alle gemeenten blijft ons inziens moeilijk. De behoefte aan kinderopvang wordt immers niet enkel bepaald door het aantal kinderen jonger dan drie jaar. Een aantal factoren die verklarend zijn voor de behoefte aan kinderopvang verschilt van gemeente tot gemeente. Het is dan ook logisch dat met deze voorspellende factoren rekening wordt gehouden en dat niet in elke gemeente dezelfde norm wordt gehanteerd. Naar onze mening is er nood aan een **correctiefactor** waardoor bepaalde gemeenten/regio's aanspraak kunnen maken op een groter aantal plaatsen en de norm dus hoger dient gelegd te worden dan bijvoorbeeld 50%, zoals momenteel wordt voorzien.

Zo is uit ons onderzoek, maar ook uit diverse andere onderzoeken, gebleken dat de tewerkstellingssituatie van de moeder een belangrijke factor is in de opvangbeslissingen van gezinnen. Het lijkt dan ook logisch dat gemeenten met een hoger dan gemiddelde werkzaamheidsgraad van vrouwen een correctie krijgen, waardoor de norm in deze gemeenten boven de 50% komt te liggen. Anderzijds zitten we hier ook weer met een cirkelredenering en kan men ook stellen dat een hoge werkzaamheid van vrouwen er slechts is gekomen omdat er opvang beschikbaar was voor deze vrouwen.

Maar er zijn ook andere factoren die de behoefte aan kinderopvang bepalen en die kunnen mee opgenomen worden in een correctiefactor. We denken aan het opleidingsniveau van de moeder, het inkomen, enz. Deze variabelen bleken significante voorspelers in ons model. Ook de ruimtelijke typologie van de gemeente is zo'n voorspeller.

De op te nemen variabelen in dergelijke correctiefactor is echter grotendeels een beleidskeuze. Men kan bijvoorbeeld de economische doelstelling benadrukken waarbij men er vooral naar streeft dat mensen werk en gezin kunnen combineren en verder kunnen blijven werken eens ze kinderen hebben. Dan dient in de eerste plaats de werkzaamheids- of activiteitsgraad van de vrouw opgenomen te worden in de correctiefactor. Daarnaast zijn er ook pedagogische, sociale en inclusiedoelstellingen verbonden aan kinderopvang. Afhankelijk van het belang dat gehecht wordt aan deze doelstellingen, kunnen andere factoren en andere gewichten worden opgenomen in de correctiefactor. Wil men bijvoorbeeld meer aandacht voor kwetsbare groepen en dus meer kinderopvang voorzien voor eenoudergezinnen en lage inkomensgroepen, dan zal de correctiefactor ook in die zin moeten worden opgesteld en zouden gemeenten met veel kansarme gezinnen een hogere correctiefactor moeten krijgen.

Tabel 4
Raming van de behoefte aan kinderopvang in de gemeenten van de regio Zuid-West-Vlaanderen in 2020 bij een hypothetische norm van 50 plaatsen en van 65 plaatsen per 100 kinderen jonger dan 3 jaar

Gemeente	Aantal kinderen jonger dan 3 jaar op 1-1-2008	Raming aantal kinderen jonger dan 3 jaar in 2020	Raming behoefte aan kinderopvang in 2020 indien norm = 50 plaatsen per 100 kinderen jonger dan 3 jaar	Raming behoefte aan kinderopvang in 2020 indien norm = 65 plaatsen per 100 kinderen jonger dan 3 jaar	Huidige capaciteit voorschoolse opvang (31-12-2009)	Extra benodigde capaciteit in 2020 indien norm = 50 plaatsen per 100 kinderen jonger dan 3 jaar	Extra benodigde capaciteit in 2020 indien norm = 65 plaatsen per 100 kinderen jonger dan 3 jaar
Anzegem	497	481	241	313	192	49	121
Avelgem	315	369	185	240	142	43	98
Deerlijk	354	343	172	223	218	-47	5
Harelbeke	817	891	446	579	435	11	144
Kortrijk	2.295	2.593	1.297	1.685	1.143	154	542
Kuurne	339	370	241	241	228	-43	13
Lendelede	168	164	82	107	97	-15	10
Menen	1.016	1.120	560	728	462	98	266
Spiere-Helkijn	70	64	32	42	29	3	13
Waregem	1.083	1.118	559	727	557	2	170
Wevelgem	939	978	489	636	488	1	148
Zwevegem	781	823	412	535	236	176	299
Regio Zuid-West-Vlaanderen	8.674	9.314	4.657	6.054	4.227	430	1.827

BRON: berekeningen WES op basis van gegevens FOD Economie, bevolkingsprognoses 2009-2030 van de Studiedienst van de Vlaamse regering, Kind & Gezin.

De hoeveelheid kinderopvangplaatsen per 100 kinderen jonger dan 3 jaar wordt dan de som van de norm van bijvoorbeeld 50 plaatsen per 100 kinderen jonger dan 3 jaar en het totaal van de afwijkingen van de weerhouden onafhankelijke variabelen ten opzichte van het Vlaamse gemiddelde of ten opzichte van een referentiewaarde. In een formule uitgedrukt, wordt dit:

$$50 + \sum b_i (X_i - R_i)$$

waarbij

- b_i : gewicht (hoogte is grotendeels een beleidskeuze);
- X_i : de waarde voor de onafhankelijke variabele (= door beleid weerhouden 'voorspeller' voor de behoefte aan formele kinderopvang);
- R_i : de gemiddelde waarde in Vlaanderen of in een 'referentiegemeente' voor de onafhankelijke variabele.

Wil men bijvoorbeeld enkel corrigeren voor de werkzaamheidsgraad van de vrouwen, dan wordt de gecorrigeerde norm voor bijvoorbeeld de gemeente Anzegem:

$$50 + (65,7 - 60,9) = 54,8$$

Wil men echter extra aandacht voor kansarme gezinnen en de norm enkel corrigeren voor kansarmoede (meer opvangplaatsen in gemeenten met veel kansarmoede), dan zal dit vooral de gemeente Menen ten goede komen. De gecorrigeerde norm voor deze gemeente wordt dan:

$$50 + (22,7 - 8,1) = 64,6$$

Een combinatie van factoren is ook mogelijk, bijvoorbeeld correctie voor werkzaamheidsgraad van de vrouwen en percentage moeders met een hoog opleidingsniveau. Stel dat aan beide indicatoren eenzelfde gewicht wordt gegeven, dan is de gecorrigeerde norm voor bijvoorbeeld de gemeente Zwevegem:

$$50 + 0,5*(64 - 60,9) + 0,5*(62-52,5) = 56,3$$

Daarnaast is het ook wenselijk dat lokale besturen ook binnen hun bestaande aanbod van kinderopvang gaan kijken of men in staat is om die doelgroepen aan te trekken die men wenst aan te trekken. Als het beleid van een gemeente erop gericht is om extra aandacht te schenken aan kansarme doelgroepen en/of zorgenkinderen, dan zal dit eerder lukken wanneer de kinderopvang vooral bestaat uit erkende opvang. Deze sector is echter relatief minder aanwezig in West-Vlaanderen en in de regio Zuid-West-Vlaanderen dan in de rest van Vlaanderen.

Klare Kijk
door Onderzoek
en Advies

WES vzw
Baron Ruzettelaan 33
BE-8310 Assebroek-Brugge

T +32 50 36 71 36
F +32 50 36 31 86
info@wes.be
www.wes.be

BTW BE 0408.382.668
Bank 280-0234285-67
IBAN BE93 2800 2342 8567
BIC GEBABEBB